

הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה

[זבחים לו:] בריש פרק בית שמאי גרסינן תנו רבנן מנין לניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת שכיפר תלמוד לומר ודם זבחיך ישפך וכו' ואכתי להכי הוא דאתא מיבעי ליה לכדתניא מנין לניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא ת"ל ודם זבחיך ישפך סבר לה כרבי עקיבא דאמר לא זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה דתנן בריך ברכת הפסח פטר את של זבח של זבח לא פטר את הפסח דברי רבי ישמאל רבי עקיבא אומר לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו אכתי להכא הוא דאתא מיבעי ליה לכדתניא רבי ישמאל אומר מתוך שנאמר אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז וגוי למדנו לבכור שטעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח מעשר ופסח מנין תלמוד לומר ודם זבחיך ישפך סבר לה כר' יוסי הגלילי דתניא רבי יוסי הגלילי אומר דמו לא נאמר אלא דגם חלבו לא נאמר אלא חלבם לימד על בכור מעשר ופסח שטעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח ורבי ישמאל האי קרא מפיק ליה להכי ומפיק ליה להכי תרי תנאי אליבא דרבי ישמאל, יער"ש.

שיטת רש"י בהסוגיא הוי דבההוה אמינא היה ס"ל להגמרא במחלוקת רבי ישמאל ורבי עקיבא דכולי עלמא ס"ל דפסח בשפיכה מקרא דודם זבחיך ישפך, ובהא נחלקו, דרבי ישמאל ס"ל דכל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, ואם כן במתנת הפסח דהיינו שפיכה היה יוצא נמי גבי חגיגה דמתנתה הוי זריקה אבל במתנת החגיגה דהיינו זריקה לא היה יוצא גבי פסח דמתנתה בשפיכה, ולפיכך ברכת הפסח פוטרת את של זבח אבל אין ברכת הזבח פוטרת את של פסח, ורבי עקיבא ס"ל דכל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה לא יצא, ואם כן כיון דפסח בשפיכה זבח בזריקה אין מתנותיהם שוות ולא זו פוטרת את זו ולא זו פוטרת את זו, ופריך בגמרא היאך יכול רבי ישמאל למילף מקרא דודם זבחיך ישפך בין הך דינא דפסח בשפיכה ובין דכל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, ומשני תרי תנאי אליבא דרבי ישמאל, דהך ברייתא דיליף לה מודם זבחיך ישפך דפסח בשפיכה לא ס"ל דפסח פוטר את הזבח דאין מתנותיהם שוות וגם לא אישתייר קרא למילף מיניה דהניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא דהא איצטריך קרא למילף מיניה דפסח בשפיכה, והך תנא אליבא דרבי ישמאל דס"ל דפסח פוטר את הזבח לא ס"ל דפסח בשפיכה אלא ס"ל כרבי יוסי הגלילי דהוי בזריקה ואם כן הוי המתנות של פסח ושל זבח שוות וכיון דפסח עיקר וחגיגה טפל לה אם כן פסח פוטר את של זבח ואין זבח פוטר את של פסח, וכיון דס"ל דפסח בזריקה אישתייר ליה קרא דודם זבחיך ישפך למילף מיניה בכל מקום דכל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, והך סברא דעיקר וטפל איתא בירושלמי, כך למד רש"י בהסוגיא.

ובתוד"ה תרי תנאי הביאו דברי רש"י והקשו עליו מהא דאיתא בפסחים (דף קכא.), על הא דאמר רבי ישמאל בריך ברכת הפסח פטר את של זבח, כשתימצי לומר לדברי רבי ישמאל זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה, הרי דטעמא דרבי ישמאל הוי משום דס"ל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, ונמצא דס"ל לרבי

ישמאל תרתי דפסח בשפיכה הוי ודניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, ולרש"י הרי למסקנת הגמרא לא ס"ל לרבי ישמאל, דאמר ברכת הפסח פוטרת את של זבח, דפסח בשפיכה אלא דהוי בזריקה, ומד"ס אליבא דרבי ישמאל דפסח בשפיכה לא ס"ל דהניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, והביאו מה שתירץ ע"ז הרשב"ם בפסחים בשם רש"י דלא גריס התם ולא שפיכה בכלל זריקה ולמד בהסוגיא התם דכשתימצי לומר לרבי ישמאל דהניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא דכיון דס"ל דברכת הפסח פוטרת את של זבח אם כן ס"ל דמתנותיהם שוות וגם פסח בזריקה ואם כן אייתר ליה קרא דודם זבחיך ישפך למילף מיניה דהניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, וטעמיה דרבי ישמאל הוי משום עיקר וטפל כדאיתא בירושלמי, אבל רבי עקיבא דס"ל לא זו פוטרת את זו ולא זו פוטרת את זו ע"כ ס"ל דאין מתנותיהם דאי לאו הכי היה צריך ברכת הפסח לפטור את הזבח משום עיקר וטפל, וע"כ ס"ל דאין מתנותיהם שוות ופסח הוי בשפיכה ואם כן צריך קרא דודם זבחיך ישפך לכך ולא איתר ליה קרא למילף מיניה דהניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, ואם כן לא קשה מידי על רש"י דלא מצינו בסוגיא שם דאית לן תרתי פסח בשפיכה והניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, אבל מכל מקום כתבו התוס' דעדיין קשה על שיטת רש"י אף לפימ"ש הרשב"ם מהא דאיתא בפסחים בפרק האשה (דף פח:): חמשה שנתערבו עורות פסחיהן זה בזה ונמצאת יבלת באחד מהן כולן יוצאין לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח שני וכו' ניתו כל חד מינייהו פסחו וניתני ונימא אי דידי בעל מום האי דאייתי השתא ניהוי פסח ואי דידי תם האי דאייתי השתא ניהוי שלמים וכו' וניתני מותר הפסח ונימא אי דידי וכו' אלא משום מתנות וכו' אלא משום דאלו פסח בשפיכה ואילו שלמים בזריקה מאי נפקא מינה והא תניא כל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא וכו', הרי דאית לן תרתי פסח בשפיכה והניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, וקשה לשיטת רש"י, לכן פירשו התוס' מסקנת הגמרא על אופן אחר, דעדיין כולי עלמא ס"ל דפסח בשפיכה, אלא דרבי עקיבא יליף לה מודם זבחיך ישפך ולא איתר קרא למילף דהניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, ולפיכך לא פטר ברכת פסח את של זבח דאין מתנותיהם שוות, אבל רבי ישמאל יליף ליה דפסח בשפיכה מקרא אחרינא ואיתר ליה קרא דודם זבחיך ישפך למילף מיניה דהניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, ונמצא דמתנת הפסח שייך גם בזבח ולפיכך פוטרת ברכת הפסח את של זבח, ובסוף הדיבור הקשו התוס' לכולי לישני מהא דאיתא בפרק איזהו מקומן דרבי עקיבא דריש קרא דובשרם כריוה"ג, והא לכולי עלמא ס"ל לרבי עקיבא דפסח בשפיכה ואם כן היאך למד שם כרבי יוסי הגלילי דלפי דרשתו נמצא דפסח בזריקה ולא בשפיכה.

והנה הרמב"ם פסק פ"ה מעשה הקרבנות הלי"ז וז"ל: הבכור והמעשר והפסח דם

כל אחד מהן טעון מתנה אחת בשפיכה כנגד היסוד באי זו רוח שירצה משלש זוויות המזבח שהרי קרן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד כמו שביארנו ומניין שאינן טעונות אלא מתנה אחת שנאמר בבכור ואת דמם תזרוק על המזבח מפי השמועה למדו שהוא הדין במעשר ובפסח שנותן דם מתנה אחת כבכור עכ"ל, יעו"ש, הרי שפסק הרמב"ם

דפסח בשפיכה, ועוד עיין מ"ש הרמב"ם פ"ב פסולי המוקדשין הל"ב וז"ל: וכל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא שנאמר ודם זבחיך ישפך עכ"ל, יעו"ש, והנה מסוגיין מבואר דאם אית לן דפסח בשפיכה וגם סבירא לן דכל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא ע"כ צריך להיות הדין דברכת הפסח פוטרת את של זבח דזהו כל הראיה דרבי עקיבא ס"ל דהניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה לא יצא כיון דאמר לא זו פוטרת את זו ולא זו פוטרת את זו, ואם היה ס"ל דכל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא ע"כ היה ס"ל דפסח פוטר את הזבח, וגם בהסברא דעיקר וטפל שמצינו בירושלמי לא פליג רבי עקיבא אלא משום דאין מתנותיהם שוות דפסח הוי בשפיכה וזבח בזריקה והניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה לא יצא, אבל אם היו מתנותיהם שוות כולי עלמא מודו דברכת הפסח פוטרת את של זבח, ואם כן להרמב"ם דס"ל דפסח בשפיכה והניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא היה צריך להיות הדין כרבי ישמאל דברכת הפסח פוטרת את של זבח, אבל עיין במ"ש הרמב"ם פ"ח חמץ ומצה הל"ז וז"ל: ואחר כך מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על אכילת הזבח ואוכל מבשר חגיגת ארבעה עשר תחלה ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו על אכילת הפסח ואוכל מגופו של פסח ולא ברכת הפסח פוטרת של זבח ולא של זבח פוטרת של פסח עכ"ל, יעו"ש, ונמצא דברי הרמב"ם סתרי אהדדי דלפימ"ש בהלכות מעשה הקרבנות ובהלכות פסולי המוקדשין היה צריך להיות הדין דברכת הפסח פוטרת את של זבח, כמש"נ, ובהלכות חובל ומזיק פסק כרבי עקיבא דלא זו פוטרת את זו ולא זו פוטרת את זו, וצריך עיון בדברי הרמב"ם, ויעו"ש בהלכות חובל ומזיק שהקשה כן הלחם משנה על הרמב"ם והניח בצריך עיון, יעו"ש.

והנה בהך דינא דהניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, יש להסתפק אם הדין הוא דאע"ג דמתנת הקרבן הוי זריקה, מכל מקום יש להקרבן נמי דין מתנת שפיכה, ונמצא דיש להקרבן שתי אופני מתנה, מתנת זריקה ומתנה של שפיכה, ולכתחילה צריך לתת המתנת הדם של זריקה, אבל אם נתן בשפיכה נמי יצא, דילפינן מקרא דודם זבחיך ישפך דגם שפיכה הוי מתנת הקרבן, ושפיר נתן מתנת הקרבן כדינו ויצא, או דלמא הוי הדין דכל מתנת הקרבן לא הוי אלא זריקה, ואין לו דין מתנה של שפיכה, והא דילפינן מקרא דודם זבחיך ישפך הוי דגם על ידי שפיכה איכא קיום דין זריקה דעל ידי השפיכה נתקיים דין הקרבן שיהא לו מתנה של זריקה, ונמצא דאין שפיכה זו דין חדש של מתנת שפיכה אלא דשפיכה זו הוי מדיני זריקה וקיומו הוי קיום זריקה, ולא דמי שפיכה זו לשפיכה דאלו הקרבנות דעיקר דינם הוי בשפיכה, דבאותם הקרבנות הוי השפיכה מדין מיוחד של מתנת שפיכה, אבל בהניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה הוי השפיכה מדין זריקה לקיים הדין מתנת זריקה ולא מתנת שפיכה, ואם ננקוט כצד זו דכל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא דעל ידי השפיכה נתקיים הדין מתנת זריקה יש ליישב שיטת הרמב"ם ע"פ סוגיית הגמרא.

ונראה דהרמב"ם למד סוגיין כשיטת רש"י דבההוא אמינא דהגמרא היה ס"ל לרבי ישמאל דהא דפסח בשפיכה והא דהניתנין בזריקה שנתנן בזריקה יצא שניהם נילף מקרא דודם זבחיך ישפך, ולקמן בגמרא פריך היאך יליף תרוייהו מחד קרא, ולא

כשיטת התוס' דרבי ישמאל יליף ליה דפסח בשפיכה מקרא אחרנא, ומקרא זה דודם זבחיך ישפך דילפינן מיניה דהניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא הרי כתבנו דאין הילפותא דכל הקרבנות שדין מתנת הדם שלהם הוי בזריקה יש להם נמי דין מתנת הדם של שפיכה אלא דילפינן דעל ידי שפיכה יש לאלו הקרבנות קיום של דין זריקה שלהם, ונמצא דהשפיכה הכתובה בהך קרא לא הוי דין מיוחד של מתנת שפיכה בפני עצמו, אלא דהוי שפיכה שקיומו הוי מדין זריקה, ובסוגיית הגמרא דילפינן נמי מקרא זה דפסח הוי בשפיכה יצא לנו דחלוק הא דפסח הוי בשפיכה מהא דשאר קרבנות יש להם עיקר מתנה של שפיכה, דכל הקרבנות שעיקר מתנתם בשפיכה הוי השפיכה שלהם דין מיוחד של מתנת שפיכה אבל פסח דמתנתה הוי שפיכה הוי שפיכה שלה קיום דין זריקה ולא דמי לשפיכת הניתנין בשפיכה אלא דהוי קיום מתנת זריקה, וזהו משום דילפינן לה מודם זבחיך ישפך והשפיכה דמיירי היה קרא הוי השפיכה שהוא קיום בזריקה כדחזינן דילפינן מיניה נמי דהניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, וכמש"נ, ולפי זה א"ש שיטת הרמב"ם, דבסוגיית הגמרא שפיר יש לומר דאם אית לן דפסח בשפיכה וגם ס"ל דהניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא ע"כ ס"ל דברכת הפסח פוטרת את ברכת הזבח דהא מתנותיהם דפסח הוי בשפיכה וגם חגיגת י"ד אם נתן בשפיכה יצא ונמצא דשוו במתנותיהם, וכל זה הוא לפי סוגיית הגמרא דשניהם נילף מקרא דודם זבחיך ישפך, ואם כן שפיר הוי מתנותיהם שוות, דפסח הוי מתנתה שפיכה דהוי קיום בזריקה, וגם חגיגת י"ד של לה שפיכה דהוי קיום במתנת זריקה, אבל הרמב"ם דפסק דפסח בשפיכה פ"ה מעשה הקרבנות הלי"ז, שהבאנו דבריו עליל, הרי כתב דהא דהוי בשפיכה הוי משום דילפינן ליה מבכור ולא מקרא דודם זבחיך ישפך, וכיון דילפינן ליה מבכור דעיקר מתנתה בשפיכה נמצא דהא דפסח הוי בשפיכה לא הוי שפיכה זו כלל קיום של זריקה אלא דהוי דין מיוחד של שפיכה, ואם כן לא דמי כלל מתנת הפסח למתנת הזבח, דהא דחגיגת י"ד יצא בשפיכה מדין הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא היינו בשפיכה שהוא קיום דין זריקה, והא דפסח בשפיכה היינו דין מיוחד של מתנת שפיכה, ולא דמו כלל להדדי, וכיון דאין מתנותיהם שוות שפיר פסק הרמב"ם דלא זו פוטרת את זו ולא זו פוטרת את זו, אבל התוס' ע"כ לס"ל כמו"ש דהא שיטת התוס' הוי דרבי ישמאל לא יליף דפסח בשפיכה מקרא דודם זבחיך ישפך אלא מקרא אחרנא ואע"פ כן אי ס"ל דהניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא ס"ל דברכת הפסח פוטרת את של זבח, וע"כ צריך לומר דס"ל להתוס' כהצד האחר שכתבנו דילפינן מדודם זבחיך ישפך דכל הקרבנות שדינם במתנת זריקה יש להם נמי דין מיוחד של מתנת שפיכה, ולפיכך שוו מתנותיהם של הפסח וחגיגת י"ד, ומה שהקשה התוס' עפ"י רש"י יש ליישב לפימ"ש בהרמב"ם, דהגמרא בפרק ערבי פסחים יש ליישב כמו"ש הרשב"ם שהביאו התוס', ומה שהקשו להפרק האשה מחמשה שנתערבו עורות פסחיהם נמי א"ש, דהתם אזיל למסקנת הגמרא דהא דפסח בשפיכה לא יליף לן מודם זבחיך ישפך אלא מקרא אחרנא, ולפיכך שפיר שייך שניהם בין דפסח בשפיכה ובין דהניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא דילפינן להו מתרי קראי, ואע"ג דאין המתנות

שוות כמו"ש מכל מקום שפיר פריך שם בגמרא דיביא מותר הפסח ויתנה, דהא עצם המעשה שפיכה חדא היא, ויתן המתנה בשפיכה ויתנה אם פסח הוי יהא מתנה זה דין מיוחד של שפיכה, ואם מותר הפסח הוא יהא שפיכה זו שפיכה שהיא קיום בדין זריקה, אבל לרש"י שם א"ל הכי דהא כתב דפסח בשפיכה הוי מדודם זבחיך ישפך. ומקור לדברי הרמב"ם דפסח בשפיכה ילפינן לה מבכור יש לומר דהוא מן הספרי שהביאו התוס' בסוגיין בד"ה תרי תנאי וז"ל: אמרינן בספרי ר' יאשיה אומר קודש הם למה נאמר להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת שלא שמענו להם בכל התורה כולה ור' יצחק אומר אין צריך שהרי כבר נאמר ודם זבחיך ישפך להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת וכו' עכ"ל, יעו"ש, ויש לומר דהרמב"ם פסק כר' יאשיה ולמד מבכור דפסח בשפיכה, עו"ש לומר דמקורו של הרמב"ם מהספרי זוטא פרשת קרח פי"ז ואת דמם תזרוק. רבי יוסי הגלילי אומר להביא את הפסח ואת המעשר שינתן מדמם מתנה אחת בשפיכה כנגד היסוד באיזה רוח שירצה, עיין ירו' פסחים ספ"ה, ויש לומר דהרמב"ם פסק כרבי יוסי הגלילי דיליף פסח בשפיכה מבכור. ולפי הסיפרי זוטא הנ"ל דרבי יוסי הגלילי ס"ל דפסח בשפיכה ולא כרש"י בסוגיין ד"ה ס"ל כרבי יוסי הגלילי דאמר דרבי יוסי הגלילי ס"ל פסח בזריקה, יש ליישב מה שהקשו התוס' בד"ה תרי תנאי בסוף הדיבור וז"ל: ולכולהו לישיני קשה אי פסח בשפיכה לכ"ע אם כן דריש לקרא דדמו כר' ישמאל ובשרם עליהו דהנך בכורות קאמר כרבי ישמאל ואחד תם ואחד בעל מום נפקא ליה מיהיה לך ולקמן בסוף איזהו מקומן פליג רבי עקיבא ארבי ישמאל ומוקי לה לקרא דבבשרם אחד תם ואחד בעל מום כרבי יוסי הגלילי דהכא עכ"ל, יעו"ש, ולפי הנ"ל לא קשה מידי דהא גם רבי יוסי הגלילי ס"ל דפסח בשפיכה ורק דיליף מקרא אחרינא ולא קשה כלל קושית התוס' על רבי עקיבא, אלא דרש"י והתוס' בסוגיין לא למדו ברבי יוסי הגלילי כדאיתא בספרי זוטא אלא דלמדו דרבי יוסי הגלילי ס"ל דפסח כזריקה, וכוותם איתא בפסחים דס"ד.